

»VJERA TE TVOJA SPASILA« NOVOZAVJETNI ASPEKTI VJERE I SPASENJA

Božidar MRAKOVČIĆ

Teologija u Rijeci – Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Omladinska 1, 51 000 Rijeka
bmrakovcic@rijeka.kbf.hr

Sažetak

Članak obrađuje pojmove vjere i spasenja u Novome zavjetu i njihov međusoban odnos. Što se tiče teme vjere, autor se ograničava na analizu značenja i uporabe imenice πίστις (vjera) i glagola πιστεύω (vjerovati), a s obzirom na temu spasenja obrađuje uporabu imenice σωτηρία (spasenje) i glagola σώζω (spasiti). Zatim prelazi na odnos tih dviju tema u Novome zavjetu, najprije kod Pavla, zatim kod Ivana i na kraju kod sinoptika uzimajući pritom u obzir da Pavao temu spasenja poistovjećuje s opravdanjem a Ivan sa životom vječnim. U zaključku autor naglašava kristocentričnost vjere u Novome zavjetu, njezinu objektivnu i subjektivnu dimenziju koje se međusobno pretstavljaju i upotpunjuju. Što se tiče spasenja u Novome zavjetu, prevladava njegov nadnaravni smisao, tj. duhovno spasenje koje ima svoju sadašnju dimenziju (oprostenje grijeha, novi život u Kristu i Duhu Svetome) ali i onu buduću, eshatološku (uskrnuće mrtvih i konačna uspostava kraljevstva Božjega). U pojedinim novozavjetnim knjigama (Iv, Kol, Ef) naglašenija je sadašnja dimenzija spasenja, tzv. realizirana eshatologija kao posljedica odgođene parusije. Kod sinoptika, unutar cjelovito shvaćenog spasenja koje zahvaća ne samo čovjekov duh (oprostenje grijeha), nego i njegovo tijelo (zdravlje), veći je naglasak na naravnom shvaćanju spasenja, čime se sugerira izbjegavanje pretjeranog spiritualizma. Odnos vjere i spasenja u Novome zavjetu posvuda je uzročno-posljedičan. Pavao stavlja najveći naglasak na to da je početni, sadašnji stupanj spasenja (opravdanje) dar koji ne možemo zaslužiti, nego ga prihvaćamo vjerom u Isusa Krista. Ivan pak naglašava da je vjera u Isusa Krista kojom postajemo dionicima njegova božanskoga života Božje djelo u nama. Što se tiče konačnog spasenja, svi se slažu da je ono uvjetovano djelatnom vjerom koja je plod sadašnjeg spasenja, odnosno vjernikova zajedništva s Kristom.

Ključne riječi: vjera, spasenje, život, opravdanje, Pavao, Ivan, sinoptici.

Uvod

Tema ovogodišnjega Teološko-pastoralnog tjedna: »Vjera u Boga Spasitelja danas« aktualna je ne samo zbog Godine vjere u kojoj se održava nego i zbog trajne važnosti kako govora o vjeri tako i govora o spasenju. Ako na temu vjere gledamo s biblijskog aspekta, onda valja odmah uočiti da »Biblija smatra vjeru izvorom i središtem svega religioznog života. Naumu što ga Bog ostvaruje u vremenu čovjek se mora odazvati vjerom.«¹ A Božji naum je najkraće rečeno spasenje čovjeka. Premda je već židovstvo poslije babilonskog sužanjstva shvaćalo spasenje ne samo kao fizičko ozdravljenje i očuvanje života nego i oproštenje od grijeha te eshatološko spasenje ili vječni život, čini se da je razumijevanje tog termina, pa i među kršćanima, u najmanju ruku upitno. Možda zato jer se prečesto i preopćenito upotrebljava.² Cilj ovoga članka je da što je više moguće precizira temeljni rječnik vjere i spasenja koji se koristi u Novome zavjetu i ukratko predstavi međusoban odnos vjere i spasenja kod Pavla, Ivana i sinoptika. Budući da se radi o širokoj temi, jasno je da je nemoguće postići cjelovitost. Pokušat ćemo zato odabrati one elemente koji nam se čine najznačajnijima.

1. Rječnik vjere u Novome zavjetu i njegovo značenje

Vjera i spasenje su dvije teološke teme koje se gotovo u svim knjigama Novoga zavjeta ne samo pojavljuju nego i često međusobno susreću i isprepliću. Kao potvrdu ove tvrdnje dovoljno je provjeriti novozavjetnu prisutnost najosnovnijeg rječnika vezanog uz ove dvije teme.

Tema vjere u Novome zavjetu leksički je usko vezana uz skup riječi koje imaju zajednički grčki korijen πιστ-: πίστις (vjera: 243x), πιστεύω (vjerovati: 241x), πιστός (vjeran, povjerljiv: 67x), πιστόω (učiniti pouzdanim: 1x), ἄπιστος (nevjeran, nevjernik: 23x), ἀπιστέω (ne vjerovati, biti nevjeran: 8x), ἀπιστία (nevjernost, nevjera: 11x), ὀλιγόπιστος (malovjeran: 5x), ὀλιγοπιστία (malovjernost: 1x). Sveukupno, dakle, u Novome zavjetu riječi s korijenom πιστ- nalazimo čak šesto puta. Vrlo je uočljiva činjenica da Novi zavjet češće govori o vjeri, nego o nevjeri. Negativni izrazi kao »ne vjerovati, nevjera, nevjeran, malovjeran, malovjernost« dolaze sveukupno samo četrdeset i osam puta. Valja tu pridodati i četrdeset i jedan put kada glagolu πιστεύω – »vjerovati« prethodi negacija

¹ Tako započinje svoj članak o vjeri u Bibliji Jean DUPLACY, Vjera, u: Xavier LÉON-DU-FOUR I DR. (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1980., 1420.

² Usp. John E. ALSUP, Salvezza, u: Paul J. ACHTEMEIER, *Il dizionario della Bibbia*, Bologna, 2008., 746.

οὐ (23x) ili μή (18x). Takav odnos nije čudan budući da su novozavjetni spisi upućeni vjerničkim zajednicama, tj. onima koji su povjerovali u Isusa Krista. Valja, također, uočiti da je rječnik vjere prisutan u svim novozavjetnim spisima, osim u 2 Iv, ali ne svugdje ravnomjerno: Iv (100x), Rim (66x), Dj (58x), Heb (41x), 1 Tim (35), 1 Kor (32x), Lk (31x), Gal (27x), Mk (27x), Mt (25x), Jak (19x), 1 Sol (14x), Otk (13x), 2 Kor (12x), Ef (12x), Tit (11x), 1 Iv (11x), 1 Pt (11x), 2 Sol (10x) itd. Ako uzmemo u obzir veličinu pojedinih novozavjetnih spisa, onda je rječnik vjere u postocima najučestaliji kod Pavla, najviše u pastoralnim poslanicama (1 i 2 Tim i Tit), a zatim u Rim, Gal, 1 i 2 Sol itd.³

Da bi se uočilo raznolikost značenja rječnika vjere u Novome zavjetu, dovoljno je posegnuti za rječnicima i uočiti s kakvim sve značenjem te riječi dolaze u Novome zavjetu. Ograničit ćemo se ovdje na dva najučestalija izraza: imenicu »vjera« (πίστις) i glagol »vjerovati« (πιστεύω). Poslužit ćemo se pritom engleskim izdanjem leksikona grčkog jezika Novoga zavjeta i rane kršćanske literature njemačkog autora Waltera Bauera.⁴

1.1. Imenica πίστις (vjera)

Prema navedenom rječniku, imenica πίστις ima u novozavjetnim spisima tri osnova značenja: 1) vjernost, pouzdanost, vjerodostojnost; 2) vjera, povjerenje, pouzdanje; 3) vjera kao skup istina koje se vjerom prihvaća.⁵ U prvom redu riječ πίστις odnosi se na ono što pobuđuje pouzdanje i povjerenje. Radi se o karakteristikici koja se pridaje onome u koga se može vjerovati, u koga se možemo pouzdati. Pavao u Rim 3,3 govori o Božjoj pouzdanosti u smislu da su Božja obećanja vjerodostojna, da Bog ne može biti nevjeran svojim obećanjima. Zato zaslužuje da mu se vjeruje. Vjernost (πίστις) jedan je od plodova Duha (Gal 5,22). Ako vjernika Duh Sveti vodi, on mora biti takav da se na njega može računati.⁶ U tom kontekstu πίστις može značiti i »zakletvu, odluku, zavjet«,

³ Valja, također, uočiti da se u Ivanovu evanđelju, koje neki nazivaju »evanđeljem vjere«, autor uopće ne koristi imenicom »vjera« (πίστις), nego isključivo glagolom »vjerovati« (πιστεύω), što sugerira da za Ivana vjerovati predstavlja ne nešto apstraktno, nego konkretan, egzistencijalan čin vjere. Usp. Ignace de LA POTTERIE, *Studi di cristologia giovannea*, Genova, 1992., 291. Osim glagola πιστεύω, koji se u Četvrtom evanđelju pojavljuje sveukupno čak devedeset i osam puta, Ivan se koristi samo još jedanput pridjevima πιστός i ἄπιστος.

⁴ Usp. Walter BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, Berlin, 1988.; Fredrick William DANKER (ur.), *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*, Chicago – London, 2000. (dalje: BDAG).

⁵ Usp. BDAG, 818–820.

⁶ Usp. Albert VANHOYE, *Lettera ai Galati*, Milano, 2000., 138.

svečano obećanje vjernosti i odanosti⁷ (usp. 1 Tim 5,12; 2 Tim 4,7), a isto tako i »zalog« koji netko daje kao jamstvo, kao dokaz da će ispuniti ono što je obećao (usp. Dj 17,31).⁷

Imenica πίστις u Novome zavjetu ipak najčešće označava stanje vjerovanja na temelju pouzdanosti onoga kome se vjeruje. U tom drugom smislu, imenica πίστις prevodi se kao »vjera, povjerenje, pouzdanje«, koje je u Novome zavjetu ponekad izričito usmjereno prema Bogu (npr. Mk 11,22: πίστις θεοῦ),⁸ a puno češće prema Kristu. Kod sinoptika se πίστις najčešće na neizravan način odnosi na Isusa, označavajući vjeru ili povjerenje svih potrebnih Isusove pomoći u njihovim fizičkim i duhovnim mukama (usp. Mt 8,10; 9,2,22; Mk 2,5; 4,40; 5,34; 10,52; Lk 5,20; 7,9,50; 8,25,48; 17,19; 18,42). Drugdje u Novome zavjetu nalazimo izraze u kojima je očito da se radi o vjeri u Isusa Krista: πίστις Χριστοῦ, πίστις εἰς Χριστόν, πίστις ἐν Χριστῷ. Pavlov izraz πίστις Χριστοῦ (usp. Rim 3,22,26; Gal 2,16; 3,22; Fil 3,9) možemo protumačiti ne samo kao genitiv objektivni u smislu vjere u Isusa Krista po kojoj bivamo opravdani, nego i kao genitiv subjektivni, ali ne u smislu Kristove vjere, ni toliko Kristove vjernosti, nego u smislu Kristove vjerodostojnosti koja vjeru kršćanina čini mogućom. Isusova sebedarna smrt na križu i uskrsnuće kojim ga je Bog potvrdio temelj su vjerodostojnosti Isusa kao osobe i njegova evanđelja.⁹ Da je Krist temelj naše vjere pokazuje i fraza πίστις ἐν Χριστῷ koju nalazimo samo kod Pavla (usp. Gal 3,26; Ef 1,15; Kol 1,4; 1 Tim 3,13; 2 Tim 3,15; Rim 3,25) i koju naši prevoditelji s pravom prevode doslovno »vjera u Kristu«. Zahvaljujući Kristu, njegovu spasonosnom djelu za nas, mi vjerujemo.¹⁰ Odnos vjere i Krista vrlo je jasan i u prijedložnoj frazi πίστις εἰς Χριστόν (usp. Dj 20,21; 24,24; 26,18; Kol 2,5), gdje je očito da se radi o vjeri u Krista kao objekta vjere, ali i o činu vjernika koji prihvaća Isusa kao Krista i uz njega životno prijanja, ulazi s njime u osobni odnos povjerenja i pouzdanja, kako to sugerira prijedlog εἰς, koji nije statičke nego dinamičke naravi.

⁷ Pavao u svom govoru na Areopagu motivira poziv Atenjanima na obraćenje činjenicom da je Bog ustanovio Dan u koji će suditi svijetu po Isusu Kristu, kojega je za to odredio. Bog je svima dao za to i jamstvo, dokaz (πίστις), time što je Isusa uskrisio od mrtvih.

⁸ Budući da se ovdje radi o objektivnom genitivu, naš prijevod »Imajte vjeru Božju« i nije baš najsretniji. Bilo bi možda bolje prevesti »Imajte vjeru u Boga«. Usp. Klemens STOCK, *Marco. Commento contestuale al secondo Vangelo*, Roma, 2003., 231; Bas van IERSEL, *Marco. La lettura e la risposta. Un commento*, Brescia, 2000., 329.

⁹ Usp. Albert VANHOYE, »Πίστις Χριστοῦ«: fede in Cristo o affidabilità di Cristo?, u: *Biblica*, 80 (1999.) 1, 1–21. Vanhoye inzistira na tome da je čin vjere uvijek susret dvaju korelativnih oblika vjere (πίστις), tj. πίστις, u smislu vjerodostojnosti koja osigurava čvrst temelj i πίστις koja prihvaća taj temelj.

¹⁰ Usp. Franz MUSSNER, *Der Galaterbrief*, Freiburg – Basel – Wien, 2002., 261.

Kod Pavla nalazimo i izraze kao što su ἡ πίστις τοῦ εὐαγγελίου – »evanđeoska vjera« (Fil 1,27) i πίστις ἀληθείας – »vjera u istinu« (2 Sol 2,13). U oba slučaja imamo tzv. objektivni genitiv. Radi se o vjeri koja navješteno evanđelje prepoznaje kao pouzdano, vjerodostojno i kao takvo ga prihvaća. Vjera u Novome zavjetu, dakle, uz pouzdanje i povjerenje u Isusa Krista i egzistencijalno prianjanje uz njega, uključuje i prihvaćanje navjeshene evanđeoske istine.

Imenica πίστις (vjera) dolazi u Novome zavjetu ipak najčešće apsolutno, bez ikakva dodatnog određenja i znači vjeru kao iskrenu pobožnost, kršćansku krepost, vjernost kršćanskom učenju. Pavao uz vjeru kao krepost vrlo često navodi i ljubav (usp. 1 Kor 13,13; 1 Sol 1,3; 3,6; 5,8; 1 Tim 1,14; 2 Tim 1,13; Flm 5), kao da time želi reći da vjeru mora pratiti i ljubav. U Gal 5,6 Pavao govori o vjeri ljubavlju djelotvornoj, a u 1 Sol 1,3 o djelotvornoj vjeri. Za istinsku pobožnost nije dovoljno samo prihvaćati vjerske istine nego i djelovati u skladu s njima. Na djelima kao nezaobilaznoj sastavnici istinske vjere osobito inzistira Jakovljeva poslanica (usp. Jak 2,14.17.18.20.22.24.26).

Treće značenje izraza πίστις (vjera) nalazimo najčešće u 1 i 2 Tim (usp. 1 Tim 1,19; 4,1.6; 6,10; 2 Tim 2,18; 4,7) ali i u ranijim Pavlovim poslanicama (usp. Rim 1,5; 12,6; Gal 1,23), te u Judinoj poslanici (usp. Jd 3.20), gdje se pod »vjerom« misli na skup vjerskih istina, tj. ono što kršćanin vjeruje.

1.2. Glagol πιστεύω (vjerovati)

Glagol πιστεύω (vjerovati) u Novome zavjetu ima pet osnovnih značenja: 1) vjerovati u smislu smatrati nešto istinitim i stoga dostojnim nečijeg povjerenja; 2) vjerovati u smislu povjeriti se, predati se s potpunim pouzdanjem onome kome se vjeruje; 3) povjeriti nekome nešto, npr. Bog povjerava Pavlu evanđelje da ga naviješta (usp. Gal 2,7; 1 Sol 2,4); 4) biti uvjeren u nešto, npr. »jaki« u Rim 14,2 uvjereni su da smiju sve jesti; 5) smatrati nešto mogućim, npr. Židovi u Iv 9,18 ne vjeruju, tj. ne smatraju mogućim da je slijepac kojega je Isus ozdravio uopće bio slijep.¹¹

Nama su najinteresantnija prva dva značenja. Vjerovati u smislu smatrati istinitim ili vrijednim povjerenja može imati za objekt nešto ili nekoga. Katkada je taj objekt direktni, tj. izrečen akuzativom. Za Pavla je tako prava ona ljubav koja sve vjeruje (usp. 1 Kor 13,7), tj. sve smatra istinitim. Autor Prve Ivanove poslanice, pak, kao objekt vjere navodi Božju ljubav koju smo upoznali

¹¹ Usp. BDAG, 816–818.

i u koju smo povjerovali (usp. 1 Iv 4,16). U 2 Sol 1,10 predmet takve vjere jest apostolski navještaj evanđelja.

Više puta nakon glagola vjerovati slijedi objektiva rečenica (ἔτι) koja precizira sadržaj onoga što se smatra istinitim. Elizabeta proglašava Mariju blaženom jer je povjerovala da će se ispuniti što joj je rečeno od Gospodina (usp. Lk 1,45); smatrala je dostojnim vjere, odnosno istinitim Božje obećanje o djevičanskom začecu Sina Božjega koje joj je anđeo navijestio. U Mt 9,28 Isusova čudesna moć je objekt vjere slijepaca koji na Isusovo pitanje: »Vjerujete li da mogu to učiniti?«, odgovaraju: »Da, Gospodine!« Marko, pak, u pouci o molitvi naglašava potrebu vjere u učinkovitost molitve: »vjerujte da ste postigli i bit će vam« (Mk 11,24). U pozadini je u biti vjera u Božju svemoćnu pomoć na koju mogu računati oni koji Bogu u molitvi pristupaju kao Ocu s Isusovim osjećajima koji se konkretiziraju prvenstveno u praštanju (usp. Mk 11,25).¹²

Glagol vjerovati s objektivnim rečenicama najčešće nalazimo kod Ivana. Objekt vjere je uvijek Isusov identitet. U Iv 8,24 Isus postavlja Židovima kao uvjet da ne umru u svojim grijesima vjeru u njegovo božanstvo: »da povjerujete da 'Ja jesam'« (usp. Iv 13,19). U Iv 11,27 Marta ispovijeda svoju vjeru u Isusovo mesijanstvo i bogosinovstvo: »Ja vjerujem da si ti Krist, Sin Božji, Onaj koji dolazi na svijet!« U Iv 14,10 predmet vjere je jedinstveni odnos ljubavi i zajedništva života između Isusa i Oca izražen kroz Isusovo pitanje Filipu: »Ne vjeruješ li da sam ja u Ocu i Otac u meni?« I konačno Ivan završava svoje evanđelje navodeći cilj svoga spisa: »da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu« (Iv 20,31).¹³ Ova rečenica donosi temeljni sadržaj novozavjetne vjere (objektivna vjera) koja je uvjet za postizanje života, odnosno spasenja.

Pavao kao objekt vjere navodi vječni život (usp. Rim 6,8) i Isusovu smrt i uskrsnuće (usp. Rim 10,9; 1 Sol 4,14) kao uvjet za njegovo postizanje. Za autora Poslanice Hebrejima sadržaj vjere jest Božje postojanje i pravednost (usp. Heb 11,6), za Dj 15,11 sadržaj vjere je spasenje kao dar koji po Isusu Kristu na isti način primaju i Židovi i pogani. Pristajanje uz sadržaj vjere, međutim, nije dovoljno da bi vjera bila autentična. Najplastičnije tu istinu donosi Jakovljeva poslanica: »Ti vjeruješ da je jedan Bog? Dobro činiš! I đavli vjeruju, i dršću« (Jak 2,19), ali ne žive u zajedništvu s Bogom niti ne čine njegovu volju, na čemu upravo inzistira Jakovljeva poslanica, na vjeri koja, da bi bila živa, treba uključivati konkretno djelovanje.

¹² Usp. Klemens STOCK, *Marco*, 232.

¹³ Također usp. Iv 11,41-42; 13,19; 16,27.30; 17,8.21; 1 Iv 5,1.

Objekt vjere je u mnogim slučajevima izražen u dativu i odnosi se na riječ koju treba prihvatiti vjerom: Božju riječ u Pismima (usp. Dj 24,14), proročku poruku (usp. Iv 12,38; Rim 10,16), Isusovu riječ (usp. Iv 2,22; 5,47), apostolski navještaj (usp. 2 Sol 1,11-12). Kontekst u kojem se u Rim 10,16 pojavljuje Izaijin citat: »Gospodine, tko povjerova našoj poruci?«, vrlo je interesantan za Pavlovo shvaćanje vjere kao one koja s jedne strane ima za objekt navještaj evanđelja, ali s druge strane plod je toga istog navještaja. Citatu prethode pitanja: »Ali kako da prizovu onoga u koga ne povjerovaše? A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika? A kako propovijedati bez poslanja?« (Rim 10,14-15). Nakon citata Pavao zaključuje: »Dakle: vjera po poruci, a poruka riječju Kristovom« (Rim 10,17).¹⁴

U svim dosadašnjim slučajevima objekt vjere u dativu može se svesti na zajednički nazivnik – riječ, bilo Božja bilo Kristova, osobno izrečena ili preko navještajevanđelja. Kod Ivana, pak, primjećujemo da se o vjeri u poruku govori i u kontekstu govora o Isusovim znamenjima. Ivan je jedini koji govori o vjeri Isusovim djelima: »Ako ne činim djela Oca svoga, nemojte mi vjerovati. Ali ako činim, sve ako meni i ne vjerujete, djelima vjerujte pa uvidite i upoznajte da je Otac u meni i ja u Ocu« (Iv 10,37-38). Kod Ivana nisu samo Isusove riječi one koje bude vjeru nego i njegova djela, koja on naziva i znamenjima. Najočitiije je to istaknuto nakon prvog znamenja u Kani Galilejskoj: »Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovaše u njega njegovi učenici« (Iv 2,11).¹⁵

Objekt vjere koji se smatra vjerodostojnim može katkada biti izrečen i prijedložnim izrazom. Najpoznatiji je onaj u Mk 1,15: »Obratite se i vjerujte evanđelju (πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ).« I ovdje je ponovno Isusova riječ, evanđelje koje on propovijeda, ono što treba vjerom prihvatiti kao istinito, ali i popratiti obraćenjem. Sadržaj evanđelja koje Isus naviješta izrečen je u prethodnom retku: »Ispunilo se vrijeme. Približilo se kraljevstvo Božje.«¹⁶

¹⁴ Fraza »a poruka riječju Kristovom« u Rim 10,17 može se shvatiti dvojako: može se odnositi na poruku koju je Krist sam donio (genitiv subjektivni) ili na poruku o Kristu (genitiv objektivni), što više odgovara kontekstu. Usp. Joseph A. FITZMYER, *The Letter to the Romans*, u: Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY (ur.), *The New Jerome Biblical Commentary*, New York, 1995., 859.

¹⁵ Vjera samo na temelju znamenja za Ivana je tek početna vjera. Na to upućuje Isusov prigovor kraljevom službeniku koji ga moli za svog bolesnog sina: »Ako ne vidite znamenja i čudesa, ne vjerujete!« (Iv 4,48). Isus toga istog kraljevog službenika vodi prema zrelijoj vjeri kada od njega traži da povjeruje njegovoj riječi: »Idi, sin tvoj živi!« (Iv 4,50). Prema Ivanu pohvalu zaslužuju oni koji vjeruju, premda ne vide, tj. bezuvjetno se oslanjaju na naviještenu riječ (usp. Iv 20,29).

¹⁶ Neki autori smatraju da prijedložni izraz πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ valja shvatiti ne kao poziv da se vjeruje evanđelju, nego (Bogu) na temelju evanđelja koje Isus naviješta. Usp. BDAG, 816.

Osim riječi i djela, objekt glagola πιστεύω u dativu, najčešće kod Ivana, mogu biti i osobe: Bog, češće Isus, čiju se objavu bezrezervno prihvaća (usp. Iv 5,24.38.46b; 6,30; 8,45; Rim 4,3), odnosno svjedoci uskrsnuća kojima isprva apostoli nisu povjerovali (usp. Mk 16,4). I ovdje se radi o vjeri u smislu prihvaćanja nečije riječi kao istinite i vjerodostojne.

Glagol πιστεύω u Novome zavjetu ne označava samo objektivnu vjeru, tj. prihvaćanje Božje i Kristove riječi kao istinite, vjerodostojne i normativne za život, nego i onu subjektivnu vjeru koja se sastoji u osobnom, egzistencijalnom prijanjanju uz Krista, a preko njega i uz Boga. U Novome zavjetu vjerovati u smislu povjeriti se, predati se s potpunim pouzdanjem onome kome se vjeruje ima za objekt Boga, češće Krista. Taj tip vjere počiva na sigurnosti u Božju, odnosno Kristovu moć i pomoć kao i na istinitosti njihovih riječi i obećanja.

Glagol πιστεύω u tom značenju dolazi s imenicama Bog ili Krist koje su u dativu (usp. Mt 27,42; Dj 16,34; Tit 3,8), zatim s prijedlozima εις (usp. Mt 18,6; Mk 9,42, Iv 12,44; 1 Pt 1,21) i επί (usp. Mt 27,42; Rim 9,33), rjeđe s εν (usp. Iv 3,15; Ef 1,13), i vrlo često u apsolutnom obliku, tj. bez određenog objekta (usp. Mk 15,32; Lk 8,12; Iv 1,7.50; 3,15; Rim 1,16). Svi ti izrazi označavaju subjektivnu dimenziju vjere koja je možda najočitija kod Ivana (usp. 2,11; 3,15.16.18a.36; 4,39; 6,29.35.40.47 itd.), koji se vrlo često koristi glagolom πιστεύω s prijedlogom εις, a koji kod njega uvijek označava pokret, dinamizam. Radi se o dinamizmu vjere, o unutarnjoj usmjerenosti vjernika prema Kristu, u konačnici o osobnom odnosu vjernika s Kristom. Kao primjer takve vjere možemo navesti vjeru učenika nakon prvog znamenja u Kani: »Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovali su u njega njegovi učenici« (2,11). Isusovi učenici ovdje ne samo da prihvaćaju objavu Isusove slave, tj. činjenicu da je Isus Krist i Sin Božji, nego po vjeri ulaze u međusobni odnos s Isusom, odnos koji karakterizira povjerenje, prihvaćanje i ljubav prema osobi u koju se vjeruje.¹⁷

Između navedenih izraza kojima glagol πιστεύω izražava subjektivnu vjeru valja izdvojiti neke slučajeve u kojima taj glagol dolazi u apsolutnom obliku (usp. Mt 8,13; 21,23; Mk 5,36; 9,23; Lk 8,50) ili s objektivnom rečenicom (ὅτι: Mt 9,28; Mk 11,23) a ima posebno značenje vjere kao povjerenja da je Bog ili Krist u stanju pomoći moliteljima u njihovoj nevolji. Kao primjer možemo navesti Isusov upit upućen dvojici slijepaca: »Vjerujete li da mogu to učiniti?«, na što mu oni odgovaraju: »Da, Gospodine!« (Mt 9,28).¹⁸

¹⁷ Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni. Passi scelti*, Roma, 1995., 56.

¹⁸ Usp. BDAG, 818.

2. Rječnik spasenja u Novome zavjetu i njegovo značenje

Što se tiče teme spasenja, ponovno ćemo se ograničiti na grupu riječi zajedničkog korijena najuže povezanih uz pojam spasenja, čija je prisutnost u Novome zavjetu također značajna što se tiče učestalosti tako i rasprostranjenosti: σωζω (spasiti: 106x), σωτηρία (spasenje: 46x), σωτήρ (spasitelj: 24x), σωτήριο (spasenje: 4x), σωτήριος (spasonosni: 1x). Sveukupno tih pet riječi dolazi u Novome zavjetu sto osamdeset i jedan put. Samo u četiri novozavjetne knjige ne nalazimo ni jedan od tih izraza: u Gal, Flm, 2 i 3 Iv.

Zanimljivo je uočiti na koji je način navedena grupa izraza raspoređena u novozavjetnim spisima: Lk (25x), Dj (22x), Mk (16x); Mt (15x), Rim (13x), 1 Kor (9x), Heb (9x), Iv (8x), Tit (8x), 1 Tim (7x), 2 Pt (6x) itd. Rječnik spasenja najviše se koristi kod evanđelista Luke i to u oba volumena njegova izvorno jedinstvenog djela (Lk, Dj), što je u potpunom skladu s općeprihvaćenom činjenicom da je Lukina glavna teološka tema povijest spasenja: Bog koji je u Starome zavjetu ponudio spasenje svom narodu u Novome zavjetu nastavlja i ostvaruje svoje spasiteljsko djelovanje po Isusu Kristu.¹⁹

Zanimljivo je, također, uočiti da u Ivanovu evanđelju navedene izraze nalazimo samo osam puta. Ta činjenica, međutim, ne ukazuje na Ivanovu nezainteresiranost za temu spasenja, nego na specifičnost njegova rječnika i njegova shvaćanja spasenja. Kada govori o spasenju, Ivan najčešće koristi imenicu ζωή (život: 36x) i glagol ζάω (živjeti: 17x). Ivan u svom evanđelju imenicom ζωή (život) gotovo isključivo misli ne na naravni, nego na nadnaravni, vječni život (usp. Iv 3,15s; 6,40.47), koji primaju oni koji su rođeni odozgor, od Boga, po vjeri u Isusa Krista.²⁰ Slično možemo reći i za Pavla koji u Poslanici Rimljanima i Poslanici Galaćanima češće nego o spasenju govori o opravdanju,²¹ misleći pritom na početnu fazu spasenja koja se ostvaruje po vjeri u Isusa Krista, a sastoji se u primanju oprostjenja grijeha i ulasku u sinovski odnos s Bogom.²²

U soteriološki rječnik spada i izraz »kraljevstvo Božje« ili kako Matej više voli reći »kraljevstvo nebesko«, ukoliko taj izraz označava Božje spasenjsko djelovanje koje ulazi u svoju završnu fazu dolaskom Isusa Krista i kao takvo ima kako sadašnji tako i budući aspekt (»već da, još ne«). Uvjet da bi tako shvaćeno kraljevstvo Božje postalo za čovjeka djelotvorno jest obraćenje i vjera

¹⁹ Usp. Robert F. O'TOOLE, *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo di Luca e degli Atti*, Torino, 1994., 13.

²⁰ Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 22–23.

²¹ U Poslanici Rimljanima Pavao se koristi sljedećim izrazima najuže vezanim uz opravdanje: δικαιοσύνη (pravednost, opravdanje: 34x), δικαιώω (opravdati: 15x), δίκαιος (pravedan: 7x), δικαίωμα (opravdanje: 5x), δικαίωσις (opravdanje: 2x), δικαιοκρισία (ispravan sud: 1x).

²² Usp. Albert VANHOYE, *Lettera ai Galati*, 155.

(usp. Mk 1,14-15). Kod sinoptika izraz »kraljevstvo Božje« u različitim varijantama nalazimo češće (Mt 49x; Mk 17x; Lk 41x) nego riječ σωτηρία i njoj po korijenu srodne riječi.

2.1. Imenica σωτηρία (spasenje)

Da bismo dobili barem letimičan uvid što sve u Novome zavjetu znače glavna dva od navedenih pet izraza: glagol σώζω (spasiti) i imenica σωτηρία (spasenje), posegnut ćemo opet za Bauerovim rječnikom u engleskoj verziji. Imenica σωτηρία u Novome zavjetu ima dva osnovna značenja: izbavljenje, odnosno očuvanje i spasenje. Prvo se značenje odnosi na čovjekov fizički integritet koji može biti ugrožen od smrtne opasnosti na moru (usp. Dj 27,34), od ropstva, kao što je bilo ono egipatsko (usp. Dj 7,25) ili od neprijatelja općenito (usp. Lk 1,71). Drugo značenje imenica σωτηρία bilo bi spasenje u nadnaravnom smislu i povezuje se isključivo s Isusom Kristom kao Spasiteljem. Radi se o spasenju koje se očituje i osjeća već u sadašnjosti, ali će se u potpunosti objaviti u budućnosti. Sadašnji vid spasenja sastoji se u oprostjenju grijeha (usp. npr. Lk 1,77) i novom životu (usp. Lk 19,9-10). Budućem, eshatološkom spasenju Prva poslanica Solunjanima suprotstavlja osudu na posljednjem sudu (usp. 1 Sol 5,9-10), a Prva Petrova poslanica najavljuje ga kao neraspadljivu baštinu, pohranjenu na nebesima za one koje snaga Božja po vjeri čuva za to spasenje (usp. 1 Pt 1,3-5).²³

2.2. Glagol σώζω (spasiti)

Glagol σώζω (spasiti) u Novome zavjetu također ima dva osnovna značenja. Prvo značenje glagola σώζω jest spasiti u smislu očuvati, sačuvati od ugroze, od oštećivanja, izbaviti od smrti, smrtne opasnosti ili od bolesti. Kao primjer dovoljno je sjetiti se oluje na Galilejskom jezeru i vapaja učenika: »Gospodine, spasi, pogibosmo!« (Mt 8,25); ili Isusove paradoksalne izreke: »Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga« (Mk 8,35a). Za izbavljenje od bolesti navedimo zasad riječi koje Isus upućuje ženi koja je болоvala od krvarenja: »Kćeri, vjera te tvoja spasila. Idi u miru!« (Lk 8,48).

Drugo značenje glagola σώζω može biti negativno u smislu spasiti ili sačuvati se od nadnaravne opasnosti i uništenja, od vječne smrti, od osude na posljednjem sudu i od svega onoga što vodi takvoj smrti kao što je npr. grijeh; ili pozitivno u smislu donijeti mesijansko spasenje, dovesti do spasenja, zado-

²³ Usp. BDAG, 985–986.

biti vječni život, ući u stanje spasenja i nadnaravnog života.²⁴ Subjekti glagola spasiti, tj. oni koji spašavaju su: Bog (usp. 1 Kor 1,21; 2 Tim 1,9; Tit 3,5) i Krist (usp. Mt 1,21; 18,11; Lk 19,10; Iv 12,47; 1 Tim 1,15). Subjekt toga glagola mogu biti i ljudi kao oni koji posreduju Božje spasenje, koji surađuju s Bogom u spašavanju drugih, kao npr. Pavao koji za sebe u 1 Kor 9,22 kaže: »Svima bijah sve da pošto-poto neke spasim.« Glagol σώζω u Novome zavjetu gotovo u pedeset posto slučajeva pojavljuje se u pasivu i u većini slučajeva radi se o nadnaravnom spasenju koje čovjek ne može sam sebi pribaviti nego biva spašen od Boga (usp. 1 Kor 1,21; Ef 2,8; 2 Tim 1,9) po Isusu Kristu (usp. Iv 3,17; Dj 2,47; Rim 5,10; 1 Pet 3,21).²⁵

3. Vjera i spasenje u Novome zavjetu

Ako se ograničimo na gore navedeni rječnik i bliži kontekst, primjećujemo da se tema vjere i spasenja susreću u Novome zavjetu sveukupno četrdeset i pet puta,²⁶ od čega trinaest puta kod sinoptika (najčešće kod Luke), pet puta u Djelima apostolskim, dva puta kod Ivana, osamnaest puta u Pavlovim poslanicama i osam puta u ostalim poslanicama. Ako uzmemo u ruke rječnike biblijske teologije, odmah ćemo uočiti da je najveći prostor posvećen spasenju po vjeri kod Pavla, s time da se uzimaju u obzir i pojmovi vezani uz temu opravdanja kao Pavlu svojstvenom soteriološkom rječniku.²⁷ Međutim, navode se i poveznice između tih dviju tema i kod drugih novozavjetnih autora, osobito kod Ivana, ali i kod sinoptika.

3.1. Vjera i spasenje kod Pavla

Sveti Pavao više od svih drugih novozavjetnih autora stavlja naglasak na vjeru kao nezaobilazan uvjet spasenja. Želeći na sustavan način predstaviti

²⁴ Usp. *Isto*, 982–983.

²⁵ Jedina iznimka je 1 Tim 4,16: »Pripazi na samog sebe i na poučavanje! Ustraj u tome! Jer to vršeci, spasiš ćeš i sebe i one koji te slušaju.«

²⁶ Usp. Mt 9,22; 14,30s; 27,42; Mk 5,34; 10,52; 15,29–31; 16,16; Lk 7,50; 8,12.48.50; 17,19; 18,42; Iv 3,14–18; 4,42; Dj 2,44–47; 13,47–48; 14,10; 15,11; 16,31; Rim 1,16; 9,33–10,1; 10,9s; 13,11; 1 Kor 1,21; 15,2; Ef 1,13; 2,8; Fil 1,28–29; 1 Sol 5,8; 2 Sol 2,13; 1 Tim 1,15–16; 2,15; 2 Tim 3,14s; 4,10; Tit 1,3.4; 2,10; Heb 1,7; Jak 2,14; 5,15; 1 Pt 1,1.5.9; Jd 1,3.5.

²⁷ Usp. Benito MARCONCINI, *Fede*, u: Pietro ROSSANO – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA (ur.), *Nuovo dizionario di teologia biblica*, Torino, 1988., 548–549; Karl P. DONFRIED, *Fede*, u: Paul J. ACHTEMEIER, *Il dizionario della Bibbia*, Bologna, 2008., 322–323; Jean DUPLACY, *Vjera*, u: Xavier LÉON-DUFOUR I DR. (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, 1430–1432.

evanđelje koje propovijeda, Pavao započinje svoju argumentaciju u Poslanici Rimljanima temeljnom tvrdnjom (*propositio*) koja naglašava upravo uzročno-posljedični odnos vjere i spasenja: »Ne stidim se, uistinu, evanđelja: ono je snaga Božja na spasenje svakomu tko vjeruje – Židovu najprije, pa Grku. Jer pravednost se Božja od vjere k vjeri u njemu otkriva kao što je pisano: *Pravednik će od vjere živjeti*« (Rim 1,16-17). Bit evanđelja koje Pavao propovijeda jest univerzalno spasenje po vjeri u Krista. Evanđelje Isusa Krista rassetoga i uskrsloga Božja je spasonosna snaga, djelotvorna moć koja dovodi do spasenja svakoga koji ga vjerom prihvaća. Izvor spasenja je, dakle, u misteriju Isusa Krista rassetoga i uskrsloga, a postiže se vjerom.

U Rim 1,17 Pavao od binoma »spasenje i vjera« prelazi na binom »Božja pravednost i vjera«, ali time ne mijenja temu. Božja pravednost je, naime, izraz kojim Pavao sintetizira svoje evanđelje i označava spasonosno Božje djelovanje u Isusu Kristu, tj. Boga koji opravdava grešnika po smrti i uskrsnuću svoga Sina. Onaj tko vjerom prepoznaje i prihvaća Božje spasiteljsko djelo u Isusu Kristu, biva opravdan u smislu da mu se ne samo opraštaju grijesi nego postaje novo stvorenje (usp. 2 Kor 5,17) time što prima Duha Svetoga koji ga čini sposobnim živjeti pravedno (usp. Rim 8,2-4) i po tom Duhu ulazi u sinovski odnos s Bogom (usp. Gal 4,6). Kod Pavla se na nekim mjestima pojmovi opravdanja i spasenja poklapaju (usp. Rim 10,9s). Međutim, čini se da je pojam spasenja širi od pojma opravdanja. Opravdanje predstavlja najčešće početni stadij spasenja koji obilježava oprostjenje grijeha i primanje Duha Svetoga. Tako shvaćeno opravdanje je nešto što se ne može zaslužiti vlastitim snagama i djelovanjem, nego se prima samo vjerom kao isključivi Božji dar po vjeri u Isusa Krista rassetoga i uskrsloga.²⁸ Zato Pavao inzistira da se ne opravdavamo djelima Zakona, nego po vjeri u Isusa Krista (usp. Gal 2,16; Rim 3,20-22; Fil 3,9) i u Poslanici Galaćanima odmah argumentira: »Zato i mi (Židovi) u Krista Isusa povjerovasmo... Doista, ako je opravdanje po Zakonu, onda je Krist uzalud umro« (Gal 2,16.21).²⁹

Međutim, Pavao jasno razlikuje početni stadij od konačnog spasenja kojemu se tek nadamo (usp. Rim 8,24). Zasad smo opravdanjem po vjeri suobličeni Kristu rassetome, ali ne i Kristu uskrsnome.³⁰ Konačno spasenje Pavao

²⁸ Usp. Benito MARCONCINI, *Fede*, 549. Autor naglašava da osobito u početnom momentu čovjek biva spašen vjerom.

²⁹ U nastavku Poslanice Galaćanima (usp. Gal 3,1 – 4,31) Pavao navodi šest daljnjih argumenata u korist svoje tvrdnje o opravdanju isključivo po vjeri bez djela Zakona. Usp. Raymond E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., 464–465.

³⁰ Ta napetost između sadašnjeg i budućeg spasenja u Poslanici Efežanima i Poslanici Kološanima kao da nestaje. U Kol 2,12 kaže se da smo po krštenju ne samo »suukopani«

poistovjećuje s uskrsnućem od mrtvih (usp. Fil 3,11), s konačnom preobrazbom u koju će uz naše tijelo biti uključeno i sve stvorenje (usp. Rim 8,19-22). Sadašnje spasenje garancija je onoga konačnog: »Ako smo doista s njime srasli po sličnosti smrti njegovoj, očito ćemo srasiti i po sličnosti njegovu uskrsnuću« (Rim 6,5). Vjera je uvjet ne samo za početni stadij spasenja (opravdanje) nego i za konačno spasenje. Izraz »iz vjere u vjeru« u Rim 1,17 upućuje da u toj vjeri treba rasti, da od početne vjere treba rasti prema zreloj vjeri.³¹ Što netko više vjeruje, to više participira na Božjoj pravednosti, njegov odnos s Bogom je autentičniji.

Vjera mora prema Pavlu postajati sve više djelatna (usp. 1 Sol 1,3), »ljubavlju djelotvorna« (Gal 5,6), jer bez ljubavi vjera je isprazna (usp. 1 Kor 13,2). Samo takva vjera koja ima za plod dobra djela očituje autentičnost opravdanja da smo zaista primili obećanje Duha Svetoga (usp. Gal 3,2.14) koji u nama donosi svoj konkretni plod ljubavi, radosti, mira, velikodušnosti (usp. Gal 5,22). Takva djelatna vjera nužna je za konačno spasenje. Zato Pavao upozorava Korinćane da ćemo se svi »pojavit pred sudištem Kristovim da svaki dobije što je kroz tijelo zaradio, bilo dobro, bilo zlo« (2 Kor 5,10), a Filipljane poziva da »sa strahom i trepetom« rade oko svoga spasenja, ali ih odmah ohrabruje činjenicom da je Bog taj koji u svojoj dobrohotnosti izvodi u njima »i htjeti i djelovati« (Fil 2,12-13). Bog to čini po Isusu Kristu s kojim je vjernik sjedinjen (usp. Rim 6,3) i po Duhu Svetome koji u njemu prebiva i djeluje (usp. 1 Kor 3,16).³² Najbolju sintezu suodnosa Božje milosti i ljudskoga djelovanja, Pavao daje govoreći o vlastitom apostolskom djelovanju, stavljajući pritom

---

nego i »suuskrsli« s Kristom. Poslanica Efežanima je još smjelija: »Ali Bog, bogat milosrdem, zbog velike ljubavi kojom nas uzljubi, nas koji bijasmo mrtvi zbog prijestupa, oživi zajedno s Kristom – milošću ste spašeni! – te nas zajedno s njim uskrisi i posadi na nebesima u Kristu Isusu« (Ef 2,4-6). Naglašeno sadašnja eshatologija tih dviju poslanica jedan je od razloga da se misli da one nisu izvorno Pavlovo djelo, nego da su napisane nakon njegove smrti. Do pomaka od buduće na sadašnju eshatologiju vjerojatno je došlo zbog odgođene parusije. Premda se u tim poslanicama govori o spasenju kao nečemu već ostvarenom, ipak se naglašava da je ta stvarnost skrivena, samo vjeri shvatljiva (usp. Kol 3,3). Unatoč svemu, kršćani još uvijek nisu na cilju. Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 2004., 131–132.

³¹ Usp. Joseph A. FITZMYER, *Lettera ai Romani. Commentario critico-teologico*, Casale Monferrato, 1999., 316.

³² Usp. Stanislas LYONNET, *Foi et Charité d'après saint Paul*, u: Barth MARKUS I DR. (ur.), *Foi et salut selon S. Paul (Épître aux Romains 1,16)*, Colloque oecumenique à l'Abbaye de S. Paul hors les murs, 16–21 avril 1968., Rome, 1970., 219–220. Autor naglašava da su djela ljubavi kao plod opravdanja po vjeri puno više Božje djelo u nama negoli naše djelo. Opravdanjem po vjeri Krist nam ne daje u prvom redu moć da mi sami činimo dobra djela, nego ih on sam čini u nama u skladu s Pavlovom riječi: »Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist« (Gal 2,20). Kada učenik ljubi, zapravo Krist ljubi u njemu.

Božju milost u središte cijeloga svog postojanja: »Ali milošću Božjom jesam što jesam i njegova milost prema meni ne bijaše zaludna; štoviše, trudio sam se više nego svi oni – ali ne ja, nego milost Božja sa mnom« (1 Kor 15,10).³³

O vjeri koja spašava govori izričito i Jakovljeva poslanica postavljajući sljedeći problem: »Što koristi, braćo moja, ako tko rekne da ima vjeru, a djela nema? Može li ga vjera spasiti?« (Jak 2,14). U nastavku autor donosi tvrdnju koja je na prvi pogled u direktnoj suprotnosti s Pavlovim naukom o opravdanju isključivo po vjeri: »Gledajte: čovjek se opravdava djelima, a ne samom vjerom« (Jak 2,24). Ta različitost proizlazi, čini se, iz različitog značenja koje ti autori daju izrazu opravdanje: Pavao misli na prvi moment spasenja koji je potpuno nezaslužen (usp. Rim 5,6-10), a Jakov na svjedočanstvo kršćanskog života koje nužno pretpostavlja djelotvornu vjeru. Pavao se bori protiv ideje o samospašavanju, a Jakov protiv neaktivnosti i mišljenja da je vjera moguća bez etike.³⁴ U svakom slučaju, možemo reći da se i Pavao i Jakov slažu da je za konačno spasenje nužna vjera koja je plodna djelima.

3.2. Vjera i život kod Ivana

Kod Ivana se rječnik vjere i spasenja u najužem smislu susreće samo dvaput (usp. Iv 3,17-18; 4,42). Ipak, kada govorimo o odnosu vjere i spasenja u Četvrtom evanđelju moramo uzeti u obzir specifičnost Ivanova soteriološkog rječnika. Ideju spasenja Ivan najčešće izražava imenicom »život« (ζωή), gotovo uvijek opisanim kao vječni, i glagolom »živjeti« (ζῆω), koji se s glagolom »vjerovati« (πιστεύω) kod Ivana izričito susreće deset puta.³⁵ Odnos vjere i spasenja bitan je element Ivanova evanđelja, zapravo to su dvije od triju nosivih tema: 1) božanska objava po utjelovljenoj Riječi; 2) vjera kao odgovor čovjeka na takvu objavu Oca; 3) dar vječnog života kao spasonosni učinak objave i vjere.³⁶ Za razliku od Pavla, koji stavlja naglasak na Isusov pashalni misterij, kod Ivana je vjera

³³ Usp. Edvard PUNDA, Vjera kod Pavla, u: Željko MAJIĆ (ur.), *Apostolu naroda*, Zbornik radova svećenika studenata Papinskoga hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu o sv. Pavlu u njegovu Jubileju, Rim, 2009., 89.

³⁴ Usp. Benito MARCONCINI, *Fede*, 550.

³⁵ Usp. Iv 3,16.36; 5,24; 6,35.40.47.68; 10,26-29; 11,25; 20,31. Također usp. Iv 5,40; 6,27-29.54; 8,12. U ovim redcima imenica »život« dolazi zajedno sa sinonimima za glagol »vjerovati«. Bliskost pojmova život i spasenje kod Ivana potvrđuju Isusove riječi u razgovoru s Nikodemom, gdje imati život po vjeri u Isusa Krista i biti spašen po njemu dolaze u paralelnom odnosu kao cilj radi kojega je Bog dao, odnosno poslao svoga Sina. Usp. Iv 3,16-17.

³⁶ Usp. Salvatore A. PANIMOLLE, *La fede e la vita nel vangelo di Giovanni*, u: Giuseppe GHIBERTI I DR. (ur.), *Opera Giovannea*, Torino, 2003., 460.

pozitivan odgovor na utjelovljenje i objavu Riječi. Darivanjem i slanjem svoga Sina Bog je u njemu objavio svoju bezgraničnu ljubav kojom želi spasiti grešni svijet. Cilj utjelovljenja Riječi (usp. Iv 1,4), Očeva darivanja Sina (usp. Iv 3,16) i Isusova dolaska na svijet (usp. Iv 10,10) jest dati ljudima život i to »u izobilju«, život koji nikada ne prestaje.³⁷ Međutim, da bi mogao biti spašen, čovjek mora povjerovati u jedinorođenoga Sina Božjega. Samo po vjeri može posjedovati vječni život, tj. potpuno spasenje (usp. Iv 3,16-17) .

Odnos između vjere i života kao i njihovu važnost najbolje opisuje početak i završetak Ivanova evanđelja. U Prologu Ivan naglašava da oni koji su prihvatili utjelovljenu Riječ, tj. koji su povjerovali, postaju djeca Božja, postaju dionicima Isusova božanskoga života (usp. Iv 1,12). Isus Krist kao utjelovljena Riječ izvor je božanskoga života koji on komunicira onima koji vjeruju u njega prihvaćajući njegovu riječ i egzistencijalno prijanjajući uz njegovu osobu. Tu temeljnu istinu da je Isus kao objavitelj izvor vječnog života za vjernika Čvrto evanđelje opetovano naglašava služeći se simboličkim rječnikom: Isus je »kruh života« (Iv 6,21.35.48), odnosno kruh koji daje život; on nudi Samarijanki »vodu živu« (Iv 4,10); on je »svjetlost svijeta« i tko za njim ide, tj. tko vjeruje u njega, »neće hoditi u tami nego će imati svjetlost života«.³⁸ Štoviše, Isus dvaput sebe direktno poistovjećuje sa životom: prije nego što će uskrisiti Lazara govori Marti: »Ja sam uskrsnuće i život: tko u mene vjeruje, ako i umre, živjet će. I tko god živi i vjeruje u mene, neće umrijeti nikada« (Iv 11,25s); na posljednjoj večeri kaže Tomi: »Ja sam Put i Istina i Život: nitko ne dolazi Ocu osim po meni« (Iv 14,6). Svi ti izrazi otkrivaju s jedne strane Isusa kao živu objavu Očeve ljubavi koji je »svojom riječju i svojom osobom izvor mesijanskih dobara, tj. potpunog spasenja i savršene sreće«³⁹. Međutim, spasenjska dobra ne samo da se nalaze u Isusu nego se identificiraju s njegovom osobom. Spasenje čovjeka je usobljeno u Isusu. Kao što Otac ima život u sebi, tako je dao da i Sin može biti izvor božanskoga života (usp. Iv 5,26) za one koje vjeruju u njega. Budući da se život nalazi u Sinu Božjemu, onaj tko posjeduje Sina ima i život vječni (usp. 1 Iv 5,11ss). Isus može komunicirati svijetu potpuno i savršeno spasenje, jer on nije tek posrednik života, nego on jest život.⁴⁰

Imati život vječni pretpostavlja, dakle, intimno zajedništvo i jedinstvo s Isusom na čemu Čvrto evanđelje često inzistira koristeći se upravo sinoni-

³⁷ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika. Uvodna pitanja i komentar Ivanova evanđelja*, Zagreb, 2012., 216.

³⁸ Pod tamom se misli na ambijent pod vlašću đavla u koji su ljudi bez Krista uronjeni.

³⁹ Salvatore A. PANIMOLLE, *La fede e la vita nel vangelo di Giovanni*, 474.

⁴⁰ Usp. *Isto*, 475.

mima za glagol vjerovati: primiti Isusa (usp. Iv 1,12; 5,43; 13,20), doći k njemu (usp. Iv 6,35; 6,44s; 7,37s), slijediti ga (usp. Iv 1,37.40; 8,31), poznavati ga (usp. Iv 2,24; 4,53; 6,69; 10,38; 17,8), ostati u njemu (usp. Iv 15,4.9).⁴¹ A vjera u Isusa Krista i zajedništvo života s njime nalazi svoj vanjski izraz u međusobnoj ljubavi vjernika: »Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge« (Iv 13,35). Ovdje se valja prisjetiti da su prema Ivanu učenici oni koji vjeruju u Isusa (usp. 8,31). Isus traži da se njihovo učenje, njihova vjera koja je urodila zajedništvom života s njime, očituje kroz njihovu međusobnu ljubav koja treba nasljedovati njegov primjer. Ako su poput trsa i loze vjerom povezani s njime (usp. Iv 15,1s) i imaju u sebi isti život koji teče i u njemu, trebaju činiti njegova djela. Međusobna ljubav učenika pokazatelj je pune zrelosti njihove vjere, dokaz da su spoznali Boga, da žive u zajedništvu s njime koji je ljubav. I Ivan, dakle, poput Pavla pretpostavlja da učenikova vjera bude zrela, ljubavlju djelotvorna. Međutim, ona početna vjera kojom čovjek prihvaća Isusa isključivo je djelo Božje milosti u čovjeku: »Djelo je Božje da vjerujete u onoga kojega je on poslao« (Iv 6,19); »Nitko ne može doći k meni ako ga ne povuče Otac koji me poslao« (Iv 6,44). Međusobna ljubav učenika očitovanje je njihove vjere i učinka te vjere, života vječnoga koji imaju u sebi. Isusove riječi: »Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa« (Iv 15,5), naglašavaju da je njihova vjera djelotvorna, a onda i autentična, isključivo zahvaljujući zajedništvu učenika s Isusom. Milost, dakle, nije prisutna samo na početku vjere koja uvodi čovjeka u život vječni, nego je bitan čimbenik i tijekom čitavog vjernikova života.

U zaključku evanđelja autor otkriva cilj svojega literarnog djela koje ima karakter svjedočanstva:⁴² »Isus je pred svojim učenicima učinio i mnoga druga znamenja koja nisu zapisana u ovoj knjizi. A ova su zapisana da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu« (Iv 20,30-31). Ovdje ponovno imamo uzročno-posljedičnu vezu između vjere i života (spasenja). Premda je ovdje naglasak na objektivnoj dimenziji vjere – prihvaćanje istine vjere da je Isus Krist i Sin Božji – iz prijašnje analize znamo da se glagol πιστεύω kod Ivana često pojavljuje s prijedlogom εἰς i označava osobno prijanjanje uz Isusa, odnosno stav osobnog predanja i povjerenja u njega. Kod Ivana nalazimo šest puta upravo takvu vjeru u Krista, s naglašenom subjektivnom

⁴¹ Sinonimi za »vjerovati« kod Ivana su i glagoli »čuti« (usp. Iv 4,42; 6,45.60-65) i »vidjeti« (usp. Iv 2,23; 6,40; 20,8.25.29), koji spadaju u glagole objave. Isus se objavljuje svojom riječju i djelima (znamenja). Vjerovati znači prihvatiti Isusovu objavu, tj. na pravi način čuti Isusove riječi i vidjeti Isusova djela.

⁴² Usp. Iv 19,35: »Onaj koji je vidio svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete.«

dimenzijom, kao uvjet za život vječni.⁴³ Osobnu vjeru u Isusa kao uvjet za spasenje naglašavaju i sinonimi glagola vjerovati, izrazi »doći k Isusu« i »slijediti ga«, koje također nalazimo u uzročno-posljedičnoj vezi s vječnim životom (usp. Iv 5,40; 8,12). Za spasenje, dakle, nije dovoljno razumom prihvatiti objavu, nego i egzistencijalno prionuti uz Objavitelja.

Kad je u pitanju pojam spasenja, valja primijetiti da kod Ivana za razliku od sinoptika život vječni nije neka buduća, nego sadašnja stvarnost: »Zaista, zaista, kažem vam: tko vjeruje, ima život vječni (ἐχει ζωὴν αἰώνιον)« (Iv 6,47). Glagol »imati« (ἔχω) nije u futuru, nego u prezentu.⁴⁴ Onaj tko vjeruje u Isusa, već sada ima život vječni, a onaj tko ne vjeruje, »već je osuđen što nije vjerovao u ime jedinorođenoga Sina Božjega« (Iv 3,18). Kod sinoptika, naprotiv, život vječni označava buduće spasenje koje se postiže ulaskom u kraljevstvo nebesko.⁴⁵ Dar božanskog života i osuda na vječnu propast za Ivana su, dakle, sadašnje stvarnosti, anticipirane u susretu s Kristom, prihvaćenim ili odbijenim.⁴⁶ Onaj tko sluša Isusovu riječ i vjeruje onome koji ga je poslao, »ima život vječni i ne dolazi na sud nego je prešao iz smrti u život« (Iv 5,24).⁴⁷ Glagol »prijeći« u perfektu (μεταβέβηκεν) jasno ukazuje da se prijelaz iz smrti u život već dogodio i da taj život traje sve dok traje vjera u Isusa (slušanje njegove riječi) i u Boga.⁴⁸ Očito je da se ovdje radi o smrti u metaforičkom, duhovnom smislu: posljedica odbijanja Isusove riječi i nevjere je udaljavanje od Boga i upadanje u ropstvo zla i grijeha (usp. Iv 8,21-24). Ipak Ivan ne gubi iz vida ni eshatološku dimenziju spasenja. Objašnjavajući svrhu svojega poslanja, on veli: »Da, to je volja Oca mojega da tko god vidi Sina i vjeruje u njega, ima život vječni i ja da ga uskrisim u posljednji dan« (Iv 6,40). U tom su retku prisutne i sadašnja i buduća dimenzija spasenja i obje su uvjetovane vjerom u Sina.⁴⁹ Po vjeri kršćanin već sada, ovdje na zemlji, živi u zajedništvu s Isusom Kristom, participira

⁴³ Usp. Iv 3,16.36; 5,24; 6,35.40; 11,25.

⁴⁴ Identičnu frazu u prezentu ἐχει ζωὴν αἰώνιον nalazimo više puta, i to ne samo u Ivanovu evanđelju nego i u Prvoj Ivanovoj poslanici. Usp. Iv 3,36; 5,24.26; 6,47.54; 1 Iv 3,15; 5,12.

⁴⁵ Usp. Mt 19,16.29; 25,46; Mk 10,17.30; Lk 10,25; 18,18.30.

⁴⁶ Usp. Salvatore A. PANIMOLLE, *La fede e la vita nel vangelo di Giovanni*, 476.

⁴⁷ Dugandžić objašnjava te Isusove besjede sljedećim riječima: »U duhu ivanovske sadašnje eshatologije ovdje je izražena vrlo snažna poruka u kojoj oživljavanje i sud nisu dva samostalna čina već se međusobno uvjetuju, odnosno ovise o slušanju Isusove riječi. Već sad u slušanju, odnosno odbacivanju njegove riječi čovjek bira između života i smrti, spasenja i suda.« Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 136–137.

⁴⁸ Glagoli »slušati« i »vjerovati« tu su u participiju prezenta (ἀκούων καὶ πιστεύων), što ukazuje na trajno stanje.

⁴⁹ Na sličan način imamo i sadašnju i buduću dimenziju spasenja u Iv 1,36: »Tko vjeruje u Sina, ima vječni život; a tko neće da vjeruje u Sina, neće vidjeti života; gnjev Božji ostaje na njemu.«

na Isusovu božanskom životu (usp. Iv 6,57), dijete je Božje. Život vječni koji vjernik već sada ima u sebi garancija je da će ga Isus uskrisiti u posljednji dan. Uskrsnućem će se sadašnji vječni život u vjerniku razviti sve do svoje punine jer će tada božanski život donijeti pobjedu i nad fizičkom smrću.⁵⁰ Dakle, spasenje koje Isus donosi je potpuno jer nema kao objekt samo dušu nego i tijelo. Dajući već sada čovjeku život vječni, Isus mu garantira da će ga uskrisiti od mrtvih u posljednji dan. Ivan snažno naglašava da naše vječno spasenje ovisi o našem sadašnjem izboru: ako vjerom prihvatimo Isusa, već sada smo spašeni, imamo vječni život; ako ga odbijemo, već smo sada sami sebe osudili.

3.3. Vjera i spasenje kod sinoptika

Govoreći o Ivanovu evanđelju, spomenuli smo da se i kod sinoptika govori o vječnom životu, ali se pritom uvijek misli na konačno, eshatološko spasenje (usp. Mt 19,16.29; 25,46; Mk 10,17.30; Lk 10,25; 18,18.30) i nikada se direktno ne povezuje s vjerom. S vjerom se naprotiv povezuje kraljevstvo Božje, izraz koji kod sinoptika također spada u soteriološki rječnik. Vjera je tako uvjet kako za ulazak u kraljevstvo Božje (usp. Mk 1,15) koje Isus naviješta, tako i za čudesa kojima on to kraljevstvo već sada uprisutnjuje (usp. Mt 13,58).⁵¹ Da bi se ušlo u kraljevstvo Božje u smislu konačnog spasenja, potrebno je da ta vjera bude djelatna. Najbolje to pokazuje Matej prisposobom o posljednjem sudu (usp. Mt 25,31-46).

Rječnik vjere i spasenja u užem smislu (πίστις, πιστεύω, σώζω, σωτηρία) susreće se direktno kod sinoptika sveukupno trinaest puta. Matej i Marko donose riječi kojima se glavari svećenički s pismoznancima i starješinama izruguju Isusu na križu tražeći od njega da spasi samoga sebe pa da će onda vjerovati u njega, kako to Matej precizira (usp. Mt 27,42; Mk 15,32).⁵² Dvaput je spasenje navedeno kao učinak vjere u Isusovu riječ, odnosno evanđelje. Luka je jedini od sinoptika koji, tumačeći prisposobu o sijaču, navodi da đavao odnosi Riječ iz srca onih koji tek usput slušaju riječ o Kraljevstvu »da ne bi povjerovali i spasili se«.⁵³ Marko je pak jedini od sinoptika koji u svojem kanonskom dodatku govori o vjeri kao nužnom odgovoru na apostolski navještaj evanđe-

⁵⁰ Usp. Ugo VANNI, *Vangelo secondo Giovanni*, 110.

⁵¹ Pojam »kraljevstvo Božje« ulazi u soteriološki rječnik i može se definirati dinamički kao osloboditeljsko Božje djelovanje kojemu je cilj spasenje i punina života. Usp. Klemens STOCK, *Marco*, 32.

⁵² Kod sinoptika uz Mt 27,42 samo još u Mt 18,6 nalazimo glagol »vjerovati« (πιστεύω) direktno povezan s Isusom.

⁵³ Sličnu snagu ima i vjera koja se rađa po apostolskom navještaju. Usp. Dj 14,10.

lja i spasenju kao njezinu učinku: »Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se« (Mk 16,16).

Svi ostali slučajevi vezani su uz razne opasnosti, uglavnom fizičke, jedanput duhovne, iz kojih Isus izbavlja. Matej jedini donosi Petrovo hodanje po vodi, njegov krik: »Gospodine, spasi me!« kad se preplašio i počeo tonuti, kao i Isusov ukor zbog njegove malovjernosti (usp. Mt 14,30). Jedino kod Luke Isus hrabri Jaira, kome su javili da mu je kći već umrla, riječima: »Ne boj se! Samo vjeruj i ona će se spasiti!« (Lk 8,50). U ostalih sedam slučajeva četiri osobe dobivaju od Isusa pohvalu izrečenu identičnom rečenicom: »Vjera te tvoja spasila« (ἡ πίστις σου σέσωκέν σε): žena koja je болоvala dvanaest godina od krvarenja (usp. Mk 9,22; Mk 5,34; Lk 8,48), jerihonski slijepac, kojega Marko naziva Bartimej (usp. Mk 10,52; Lk 18,42), žena grešnica u farizejevoj kući (usp. Lk 7,50) i jedan od desetorice izliječenih gubavaca, Samarijanac (usp. Lk 17,19). Prvi slučaj donose sva tri evanđelista, drugi Marko i Luka, posljednja dva samo Luka. Identična pohvala »vjera te tvoja spasila« sugerira da se u ta četiri izvještaja u mnogo čemu radi o sličnoj vjeri i shvaćanju spasenja. Poslužiti ćemo se zaključcima Maureen W. Yeung, koja je u sedmom poglavlju svoje disertacije tretirala upravo tu temu.⁵⁴ Nakon što je obradila svaki pojedini izvještaj, autorica je donijela sljedećih pet zaključaka:

1. Vjera je u sva četiri izvještaja prvenstveno teocentrične prirode. Svi četvero kojima Isus kaže: »Vjera te tvoja spasila«, i žena s krvarenjem i slijepac Bartimej i žena grešnica i gubavi Samarijanac, dolaze k Isusu s uvjerenjem da kako ozdravljenje tako i oprostjenje grijeha imaju svoj izvor jedino u Bogu. Temelj za taj zaključak jest činjenica da je u Starome zavjetu Bog onaj koji ozdravlja, On sam (usp. Izl 15,26) ili preko proroka (usp. 2 Kr 4,29; 13,21). Bog je jedini koji i grijeha oprašta, s time da i oprostjenje može podijeliti preko proroka (usp. 2 Kr 5,19). Potreba tih četvero kao i njihova vjera da je u Isusu Bog djelatatan i da im može pomoći toliko je velika da se žena koja boluje od krvarenja i žena grešnica, premda nečiste, usuđuju dodirnuti Isusa, slijepac Bartimej ustrajno zaziva u pomoć, premda ga masa ljudi ušutkava, a gubavi Samarijanac mu jedini od deset ozdravljenih dolazi zahvaliti, usprkos netrpeljivosti između Samarijanaca i Židova.

2. Ipak, u sva četiri slučaja vjera je usmjerena i na Isusa. Bartimej smatra Isusa Mesijom, a ostalih troje drže ga za proroka i Božjega čovjeka preko kojega Bog ozdravlja i oprašta. Premda je njihovo shvaćanje Isusova identiteta

⁵⁴ Usp. Maureen W. YEUNG, *Faith in Jesus and Paul. A Comparison with special reference to »Faith that can remove mountains« and »Your faith has healed/saved you«*, Tübingen, 2002., 170–195.

tek djelomično, obraćaju mu se s vjerom u njega kao posebnoga Božjeg posla-
nika. Isusovu posebnost očituje osobito način na koji ozdravlja bolesnike. Za
razliku od proroka Ilije i Elizeja (usp. 1 Kr 17,21-22; 2 Kr 4,33) i ostalih sta-
rozavjetnih čudotvoraca kao i onih kasnije, Isusova čudesa nisu odgovor na
njegovu molitvu Bogu. Isus ne mora moliti da bi se čudo dogodilo, nego ima
moć da sam čini čudesa, neovisno o molitvi, što pokazuje njegov jedinstven
autoritet. Jedini uvjet za čudo je da bolesnik pristupi Isusu s vjerom, kao što je
to učinila žena s krvarenjem, ili odgovori na Isusove riječi vjerom, kao što će to
biti slučaj s deseticom gubavaca. Reakcija sustolnika u slučaju žene grešnice:
»Tko je ovaj da i grijeha oprašta?« (Lk 7,49) sugerira da Isus, premda se služi
formulom s božanskim pasivom: »Oprošteni su ti grijesi«, pritom ipak očituje
poseban autoritet na koji upućuje i primjena parabole o dvama dužnicima.
Isus se poistovjećuje s vjerovnikom (Bogom) i premda Bog oprašta grijeha ženi
grešnici, prema njemu je usmjerena njezina ljubav.

3. Izrazom »vjera te tvoja spasila« Isus otkriva da se vjera žene s krvare-
njem, slijepca Bartimeja i gubavog Samarijanca nije odnosila samo na fizičko
zdravlje i da su oni trebali i od Isusa očekivali više od običnog zdravlja. Svi su
oni zbog svoje bolesti bili obredno nečisti (usp. Lev 13,45-46; 15,19-27; 2 Sam
5,8) i kao takvi odvojeni i od Boga i od ljudi. Zato njihova vjera nije samo vjera
u čudo, da Isus ima moć ozdraviti ih od njihovih bolesti, nego i vjera u spase-
nje, što je puno širi pojam od zdravlja i uključuje obnovu odnosa s Bogom i s
ljudima. Takvu vjeru u spasenje imala je i žena grešnica.⁵⁵

Da se zdravlje i spasenje ne poklapaju u značenju očito je iz rječnika
izvještaja sve trojice sinoptika o ženi koja je bolovala od krvarenja. Premda
se u svom izvještaju čak tri puta koriste glagolom »spasiti« (σώζω), nikada ga
direktno ne povezuje s bolešću. Marko i Luka koriste se istim glagolom dva
puta. Međutim, obojica se, kada govore izričito o ozdravljenju od bolesti, kori-
ste drugim izrazima: glagolom *ιάομαι* – »izliječiti, ozdraviti« (usp. Mk 5,29; Lk
8,47) i pridjevom *ὑγιής* – »zdrav« (usp. Mk 5,34).

Spasonosni učinak vjere na poseban je način očit kod Bartimeja, koji se,
nakon što je progledao, upućuje za Isusom i slijedi ga kao učenik (usp. Mk
10,52). Povratak vida za Bartimeja ne znači, dakle, samo fizičko izlječenje, nego
i dokaz da ga Bog prihvaća, da nije od Boga odbačen. Bartimej neće više biti
smatran grešnikom (usp. Iv 9,2) jer više nije slijep i ne mora prositi. Štoviše,
Bartimej nakon ozdravljenja kreće za Isusom, postaje njegov učenik, ulazi u
zajedništvo života s njime. U pouci o nasljedovanju Isus izjavljuje paradoksal-

⁵⁵ Vjerovati Isusovoj riječi znači sudjelovati na snazi koja proizlazi od Oca i tako primiti
potpuno spasenje koje zahvaća i tijelo i dušu. Usp. Benito MARCONCINI, *Fede*, 548.

nom rečenicom da samo onaj tko je spreman staviti zajedništvo života s njime ispred vlastitoga materijalnog života i sigurnosti može biti siguran da će svoj život, onaj vječni, spasiti (usp. Mk 8,34 – 9,1). Po vjeri u Isusa Mesiju Bartimej je ozdravio od svoje sljepoće i ušao u zajednicu spašenih.⁵⁶

Posebnu pažnju zavređuje spasenje Samarijanca koji je ozdravio od gube. U čemu se sastoji spasenje ozdravljenog Samarijanca? Sigurno ne samo u zdravlju i obrednoj čistoći. I ostalih devet gubavaca je ozdravilo i nakon što su se pokazali svećeniku proglašeni su obredno čistima, što je značilo njihovu resocijalizaciju. Međutim, samo Samarijanac je proglašen spašenim. Što je taj deseti zahvaljujući svojoj posebnoj vjeri više primio od ostalih? Prema Ps 50 na pravi način štuje Boga onaj koji mu za primljeno dobročinstvo zahvaljuje žrtvom zahvalnom; njemu će Bog pokazati svoje spasenje, osloboditi ga u dan tjeskobe (usp. Ps 50,14-15.23). Na temelju toga psalma može se reći da je po svojoj zahvalnoj vjeri Samarijanac ušao u skladan odnos s Bogom koji mu garantira eshatološko spasenje.⁵⁷

4. Izrazom »vjera te tvoja spasila« Isus daje do znanja ne samo da odobrava vjeru u njegovu osobu nego da tu vjeru i traži. Načinom kojim ozdravlja i oprašta grijeh Isus sugerira da je on više nego što su navedeni uslišani ljudi o njemu mogli misliti. Šuteći, Isus odobrava Bartimejevu mesijansku vjeroispovijest izrečenu upornim zazivanjem: »Sine Davidov, Isuse, smiluj mi se!« (Mk 10,47). Prihvata, također, poklonstvo i zahvalu ozdravljenog Samarijanca. Sama činjenica da Isus može nekome reći: »Vjera te tvoja spasila«, da se po vjeri u njega postiže spasenje, ukazuje na tajnu njegova identiteta i implicitno predstavlja zahtjev da se u njega kao takvog vjeruje.

5. Glagol »spasiti« u rečenici »vjera te tvoja spasila« uvijek je u perfektu (σέσωκεν). Radi se, dakle, o već ostvarenom spasenju čiji učinci traju. To spasenje uključuje ne samo zdravlje nego i obnovu odnosa s Bogom i s ljudima svih onih koji su bili smatrani nečistima i zbog toga isključenima iz zajednice vjernika bilo zbog grijeha, bilo zbog bolesti, bilo zbog toga što su bili stranci. Izraz »vjera te tvoja spasila« pokazuje da se u Isusovu zemaljskom djelovanju već počelo ostvarivati eshatološko spasenje koje zahvaća čitava čovjeka.

Zaključak

Analiza rječnika vjere i spasenja kao i odnosa između tih dviju tema u Novome zavjetu pokazala je nešto od bogatstva značenja obrađenih pojmova

⁵⁶ Usp. Klemens STOCK, *Marco*, 216.

⁵⁷ Usp. Maureen W. YEUNG, *Faith in Jesus and Paul*, 192.

kao i njihova međusobna odnosa. Kao dominantnu crtu, s obzirom na novozavjetnu vjeru, možemo prije svega navesti njezinu kristocentričnost: kod sinoptika je ta kristocentričnost u sjeni teocentrične vjere, ali je zato u ostatku Novoga zavjeta, osobito kod Ivana i Pavla, nesumnjivo u prvom planu. Vjera uključuje s jedne strane objektivnu dimenziju, tj. smatranje vjerodostojnim, a onda i prihvaćanje vjerom riječi Božje, ponajviše Kristove, ali i apostolskoga navještaja evanđelja. Za razliku od Ivana, koji kao sadržaj vjere naglašava Isusovu objavu, osobito njegov identitet kao Krista i Sina Božjega, Pavao u prvi plan stavlja Isusovu smrt i uskrsnuće i njihovu otkupiteljsku djelotvornost. Ta objektivna vjera temelj je za onu subjektivnu, za osobno i egzistencijalno prijanjanje uz Isusa Krista, za nasljedovanje Isusa i život u skladu s njegovim riječima. Samo je ona vjera koja uključuje u sebi obje dimenzije ispravna i potpuna.

Pojam spasenja u Novome zavjetu, osobito kod Pavla i Ivana, ima najčešće nadnaravno, duhovno značenje i odnosi se na oprostjenje grijeha, novi život u Kristu, život kao zajedništvo s Bogom. Kod sinoptika više puta u prvi plan dolazi naravna, tjelesna dimenzija spasenja, ponajčešće kao tjelesno zdravlje, s time da je duhovna dimenzija barem indirektno uvijek uključena.⁵⁸ Sinoptici funkcioniraju unutar Novoga zavjeta kao korektiv, da ne bismo upali u pretjerani spiritualizam i zanemarili čovjekovu tjelesnu dimenziju. Ipak je duhovna dimenzija spasenja u Novome zavjetu prevladavajuća, što jasno ukazuje koja dimenzija treba imati prioritet.

Valja uočiti i napetost između sadašnje i buduće eshatologije, između sadašnjeg spasenja i onoga eshatološkog, konačnog. Prema Pavlu, već smo opravdani ali još nismo u potpunosti spašeni, nego se spasenju nadamo. Ivan naglašava da vjernik već sada posjeduje život vječni, ali uskrsnuće se očekuje tek u posljednji dan. Sinoptici govore o kraljevstvu Božjem koje je već po Kristovu djelovanju prodrlo u našu povijest, ali će se u potpunosti ostvariti tek u eshatonu. Isusova iscjeliteljska aktivnost u tom smislu je anticipacija konačnog spasenja u koje će u potpunosti biti uključena i čovjekova ljudska dimenzija. Primjećuje se da je kod Ivana veći naglasak na sadašnjem vidu spasenja, što je i razumljivo budući da on piše u doba kad je već jasno da je parusija odgođena.

Što se tiče odnosa vjere i spasenja, i kod Pavla i kod Ivana i kod sinoptika primjetljiva je njihova uzročno-posljedična veza. Vjera u Isusa Krista je isključivi nužni uvjet za opravdanje kod Pavla, za vječni život kod Ivana, tj. za sadašnju dimenziju spasenja. Ivan snažno naglašava da je vjera kojom posta-

⁵⁸ Tjelesno zdravlje kao sastavni dio spasenja naglašeno je i u Jak 5,13-17. Ipak, ni tamo se ne zaboravlja duhovna dimenzija spasenja, tj. oprostjenje grijeha.

jemo dionicima božanskoga života djelo Božje u vjerniku. Autentičnost sadašnjeg spasenja i kod Ivana i kod Pavla potvrđuje vjera plodna djelima koja su nužna za konačno spasenje, ali su uvijek plod suradnje s Božjom milošću.⁵⁹

Summary

»YOUR FAITH HAS SAVED YOU«

NEW TESTAMENT'S ASPECTS OF FAITH AND SALVATION

Božidar MRAKOVČIĆ

Theology in Rijeka – Dislocated Studies of Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Omladinska 1, HR – 51 000 Rijeka
bmrakovcic@rijeka.kbf.hr

The article deals with the concepts of faith and salvation in the New Testament and with their mutual relationship. Concerning the topic of faith, the author limits himself to an analysis of the meaning and the usage of the noun πίστις (faith) and the verb πιστεύω (to believe), while concerning the topic of salvation, he analyses the usage of the noun σωτηρία (salvation) and the verb σώζω (to save). After that, the author discusses the relationship between these two topics in the New Testament or, more specifically, in Paul, in John and, finally, in synoptic gospels, while taking into account that for Paul the topic of salvation is identified with the justification, and for John the topic is identified with the eternal life. In the conclusion, the author emphasises christocentricity of faith in the New Testament, its objective and subjective dimension, which presuppose and complete each other. Concerning the topic of salvation in the New Testament, the author notices the dominance of its supernatural meaning, that is, spiritual salvation that has its present dimension (forgiveness of sins, new life in Christ and the Holy Spirit), but also a future, eschatological dimension (resurrection of the dead and the final institution of the Kingdom of God). Some New Testament books (Jn, Col, Eph) emphasise the present dimension of salvation, that is, so-called realised eschatology as a consequence of the postponed Second Coming of Jesus Christ (parusia). In synoptic gospels, which insist on the complete salvation that includes not only the human spirit (forgiveness of sins), but also the human body (health), there is a greater emphasis on the natural understanding of salvation, which suggests the need to escape the overly spiritualised understanding of salvation. The relationship

⁵⁹ Što se tiče odnosa vjere i ljubavi, zanimljivo je uočiti da je vjera kojom žena grešnica pristupa Isusu u farizejevoj kući usko povezana s ljubavlju (usp. Lk 7,36-50). Naime, njezin čin vjere poklapa se s činom ljubavi prema Isusu.

between faith and salvation in the New Testament is always of the cause-effect type. Paul puts the greatest emphasis on the fact that the initial, present stage of salvation (justification) is a gift which cannot be earned, but only accepted by faith in Jesus Christ. On the other hand, John emphasises that faith in Jesus Christ, which makes us the participants in his divine life, is God's work in us. Concerning the final salvation, the Biblical authors agree on the fact that it is conditioned on active faith which is the fruit of the present salvation, that is, a believer's communion with Christ.

Key words: *faith, salvation, life, justification, Paul, John, synoptic.*